

De haalbaarheid van de Lissabonstrategie

Zullen de EU-lidstaten erin slagen om in 2014 de beoogde economische prestatie te halen door het uitvoeren van de Lissabonstrategie? Dit is nog maar de vraag, gezien de hoogte van de doelstellingen en het probleem om in de EU tot een gezamenlijke uitvoering te komen.

De economische prestaties van de EU-6-lidstaten in de periode 2004 tot 2014 worden gesimuleerd in drie scenario's, die alle uitgaan van de situatie in 2004 en worden berekend met behulp van een model. In het Lissabonscenario gaat het model ervan uit dat de doelstellingen van de Lissabonstrategie van de EU gehaald worden. In het ideale scenario is de aanname dat er voldoende kapitaal beschikbaar is om te investeren, maar in het reële scenario is de aanname dat er vrijwel geen kapitaal aanwezig is om te investeren in additionele economische groei. In het reële scenario moet de groei behaald worden door gebruik te maken van de mogelijkheden die tot nu toe niet benut zijn, zoals bijvoorbeeld de relatief hoge en voornamelijk structurele werkloosheid in de EU. Als deze aanzienlijk verkleind kan worden door de arbeidsmarkt te liberaliseren, zodat werklozen een goede scholing kunnen krijgen en aan een baan geholpen kunnen worden, stijgt de economische groei (IMF, 2003).

Het Lissabonscenario

De Lissabonstrategie van de EU propageert een op kennis en vaardigheden gebaseerde economie. Deze kan alleen gerealiseerd worden indien de beroepsbevolking in staat is om nieuwe kennis en vaardigheden van anderen op te nemen en zelf nieuwe kennis te ontwikkelen. Om dit te bereiken dient de opleiding van de beroepsbevolking verbeterd te worden. Zo moet 83 procent van de beroepsbevolking voorbereidend hoger onderwijs (vwo) hebben en 33 procent van de beroepsbevolking een universiteit met succes hebben doorlopen. Dit is gelijk aan het niveau van respectievelijk Duitsland en Finland in 2004, die de beste resultaten binnen de EU behaalden (EUROSTAT, 2002/05). Om de kenniseconomie te ontwikkelen is er verder volgens de Lissabonstrategie een kennisproductiesysteem nodig dat op wereldniveau kan concurreren. Om dit te bereiken dienen de investeringen in onderzoek en ontwikkeling verhoogd te worden tot drie procent van het bruto nationaal product van iedere lidstaat. Vijf wetenschappelijke onderzoekers per duizend werknemers dienen ingezet te worden voor ieder procent van het bruto nati-

onaal product dat geïnvesteerd wordt in onderzoek en ontwikkeling, het niveau van Finland in 2004, de lidstaat met de hoogste investeringen in O&O en wetenschappelijke onderzoekers in de EU. Om de door de Lissabonstrategie voorgestelde grotere sociale cohesie te bereiken dienen er meer mensen een baan te hebben. Volgens de Lissabonstrategie is een baan de beste manier om sociale uitsluiting te voorkomen. Omgerekend in voltijdbanen dient 65,5 procent van de beroepsbevolking een baan te hebben (OECD, 2004; CBS, 2006). Om de productie te verhogen dienen werknemers gemiddeld meer uren per jaar te werken en moet ook de productiviteit per werknemer groter worden. De doelstelling voor het aantal gewerkte uren is achttienhonderd, gelijk aan het niveau van Spanje in 2004, de EU-lidstaat met gemiddeld het hoogste aantal gewerkte uren per werkende per jaar (OECD, 2005). Voor arbeidsproductiviteit wordt de productiviteit van de industrie met de hoogste productiviteit in iedere economische sector als doelstelling genomen (EU, 2001/02). Voor alle doelstellingen wordt 2014 als streefdatum genomen, niettegenstaande het feit dat de Lissabonstrategie haar doelstellingen voor 2010 gesteld had (European Council, 2000; EU, 2004c).

Het ideale en het reële scenario

De toename aan kennis en vaardigheden wordt gemeten aan de hand van het percentage van de beroepsbevolking dat vwo en universiteit voltooid heeft. In het ideale scenario worden kennis en vaardigheden verder ontwikkeld door de huidige beroepsbevolking continu te trainen op de werkplek. Voor de toekomstige beroepsbevolking wordt dit bereikt door te investeren in meer hoger onderwijs. Door voldoende te investeren in hoger onderwijs, kunnen alle studenten met voldoende capaciteiten dit volgen en kan het aandeel niet-afgemaakte studies verlaagd worden tot tien en dertig procent voor respectievelijk vwo en universiteit. Aan werkenden die hun studie niet afgemaakt hebben zouden aantrekkelijke voorwaarden kunnen worden geboden om dit alsnog te doen. Een mogelijkheid zou zijn om het met behulp van subsidies voor hen mogelijk te maken om deels in werktijd studeren. Voor vwo en universiteit geldt dit voor werkenden in respectievelijk de leeftijd vijftien tot 35, en dertig tot 45 jaar, waarvan respectievelijk vijftig en veertig procent alsnog hun studie zouden kunnen afmaken. Dit zou kunnen leiden tot een toename van rond de twintig procent hogeropgeleide werknemers in de beroepsbevolking in de komende tien jaar die vwo hebben en waarvan

ongeveer de helft de universiteit zou hebben afgemaakt (OECD, 2004; EUROSTAT, 2002/05; CBS, 2006). Uit onderzoek in OESO-landen blijkt dat een jaar extra onderwijs met voltooide studie de productie met vier tot zeven procent doet toenemen (Bassanini en Scarpetta, 2001). In het reële scenario kunnen, vanwege het gebrek aan kapitaal voor investeringen, alleen door het beperken van de schooluitval de kennis en vaardigheden van de werkende bevolking verhoogd worden. Nederland valt op het gebied van kennis en vaardigheden van de beroepsbevolking terug tot 49 procent in het ideale scenario en zes procent in de reële variant, vergeleken met het Lissabonscenario (tabel 1).

In het ideale scenario wordt geïnvesteerd in onderzoek en ontwikkeling. Dit leidt tot een hogere voorraad aan fundamentele kennis en tot meer onderzoekers. Zowel kennis als onderzoekers zijn nodig voor de ontwikkeling van nieuwe kennis en innovatie (Romer, 1990). In het reële scenario is de groei van de investeringen in kennis en ontwikkeling gebaseerd op de historische groei in de periode 1981 tot 2004 (OECD, 2004). De technologische vooruitgang wordt gemeten aan de hand van de groei van de totale factor productiviteit, de efficiency bij de inzet van arbeid en kapitaal. De technologische ontwikkeling van een land is niet alleen afhankelijk van zijn eigen investeringen in onderzoek en ontwikkeling, maar ook van de investeringen van zijn directe en indirecte handelspartners, in onderzoek en ontwikkeling. De investering van zijn handelspartners beïnvloedt zijn technologische ontwikkeling via halfabrikaten en kapitaalgoederen die het betreffende land importeert en die nieuwe technologische ontwikkelingen bevatten (Coe en Helpman, 1995). De groei van de

De technologische ontwikkeling van een land is niet alleen afhankelijk van zijn eigen investeringen in onderzoek en ontwikkeling, maar ook van de investeringen van zijn directe en indirecte handelspartners

technologise ontwikkeling, uitgedrukt in de totale factor productiviteit, wordt berekend uit de geaccumuleerde investeringen in onderzoek en ontwikkeling over de laatste tien jaar waarbij vijf procent per jaar wordt afgeschreven voor veroudering van de technologie (Coe en Helpman, 1995; De Grip, 2006). De investeringen van de directe en indirecte handelspartners van het betreffende land worden gewogen door de importen te berekenen als een percentage van zijn bruto nationaal product (Bayoumi et al., 1999). Nederland valt wat onderzoek en ontwikkeling betreft in beide scenario's terug naar respectievelijk tachtig en vijftien procent, vergeleken met het Lissabonscenario (tabel 1).

De werkgelegenheid wordt gemeten in voltijdbanen en uitgedrukt als een percentage van de totale beroepsbevolking. De werkgelegenheid wordt verhoogd door een toename van de arbeidsmarktparticipatie, dat wil zeggen door een grotere deelname van gehuwde vrouwen, van jeugdige personen en van oudere personen aan het arbeidsproces. Dit wordt verder ondersteund door het vergroten van het aantal en de kwaliteit

van de beschikbare banen. Bovendien kunnen personen die werkloos zijn doordat ze onvoldoende kennis en vaardigheden hebben, gevraagd worden om bijscholingscursussen te volgen. Nederland heeft hier al een begin mee gemaakt in het Centrum voor Werk en Inkomen. De kwaliteit van de banen en het aantal banen wordt vergroot omdat er in het ideale scenario geïnvesteerd wordt in de liberalisatie van de productmarkt en de arbeidsmarkt. Bovendien wordt er geïnvesteerd in het verhogen van de concurrentiekracht van de productmarkt en de arbeidsmarkt. Berekeningen en simulaties van het IMF komen tot de volgende conclusies. Door het verhogen van de concurrentiekracht van de arbeidsmarkten in het euro-gebied tot het niveau van de arbeidsmarkt in de Verenigde Staten kan de groei van de werkgelegenheid en hierdoor de economische groei aanzienlijk verhoogd worden. Indien nu tegelijkertijd de concurrentiekracht van de productmarkten in het euro-gebied verhoogd wordt tot het niveau van de productmarkt in de VS, kan deze groei ongeveer verdubbeld worden. De verhoogde concurrentiekracht van de arbeidsmarkt verhoogt de werkgelegenheid en de economische groei door het verhogen van de consumptie en de investeringen met ongeveer gelijke bedragen. De verhoogde concurrentiekracht van de productmarkt verhoogt de werkgelegenheid en de economische groei omdat de macht over de markt van ondernemingen wordt beperkt. Hierdoor zijn ondernemingen minder in staat om de toegang voor de producten van de concurrenten tot hun markt te beperken (IMF, 2003). Volgens berekeningen en simulaties van het IMF kan hierdoor de werkgelegenheid met 0,65 procent per jaar en de economische groei

tabel 1

Vergelijking economische prestaties in het Ideale en Reële scenario in relatie tot het Lissabonscenario.

	België	Duitsland	Frankrijk	Italië	Luxemburg	Nederland
Ideale scenario in 2014						
Kennis en vaardigheden	46	62	45	38	43	49
Onderzoek en ontwikkeling	80	88	85	61	80	80
Voltijdbanen	52	82	96	100	69	63
Gemiddeld gewerkte uren	75	75	75	75	75	75
Productiviteit economie						
Als gevolg van benchmarking	94	86	86	60	99	70
Reële scenario in 2014						
Kennis en vaardigheden	9	9	10	14	10	6
Onderzoek en ontwikkeling	18	21	18	12	18	15
Voltijdbanen	26	41	49	77	35	32
Gemiddeld gewerkte uren	25	25	25	25	25	25
Productiviteit economie						
Als gevolg van benchmarking	0	0	0	0	0	0

met één procent per jaar worden verhoogd in de komende tien jaar. In het ideale scenario is een kwart van de mogelijke groei in werkgelegenheid toegekend aan de hand van de flexibiliteit van de EU-6-arbeidsmarkten, gebaseerd op de werkloosheid in de periode 1995 tot 2004 (OECD, 2004). Landen als Duitsland en Frankrijk hebben structureel een minder flexibeler arbeidsmarkt dan Nederland en een veel grotere structurele werkloosheid, uitgedrukt als een percentage van de beroepsbevolking. De structureel meest inflexibele arbeidsmarkt heeft het meest te winnen bij de liberalisering van product- en arbeidsmarkten in de EU-6, waarbij de marktstructuur fundamenteel veranderd wordt (IMF, 2003; OECD, 2004; EU, 2004b). Door de druk van de relatief hoge werkloosheid, vooral in de grotere EU-6-lidstaten, zal er ook in het reële scenario een zekere mate van marktliberalisering plaatsvinden. Deze zal, vooral omdat de vakbonden nog niet helemaal overtuigd zijn van de voordelen van marktliberalisering, veel langzamer verlopen dan in het ideale scenario. In Nederland wordt hierover nog steeds een felle discussie gevoerd tussen de verschillende partners in de arbeidsmarkt. Er is dan ook aangenomen dat de resultaten in het reële scenario niet meer dan de helft zullen zijn van de resultaten in het ideale scenario. Nederland valt wat werkgelegenheid betreft in beide scenario's terug naar respectievelijk 63 en 32 procent vergeleken met het Lissabonscenario (tabel 1).

Het model zoals ontwikkeld in beide scenario's investeert ook in een verhoging van het gemiddeld per jaar gewerkte aantal uren per werknemer. Aangenomen wordt dat het gemiddeld aantal gewerkte uren in het ideale respectievelijk het reële scenario zal stijgen met respectievelijk 75 en 25 procent van het verschil tussen de doelstelling voor 2014 en het niveau van 2004 (OECD, 2005). Gezien de aanname vallen de EU-lidstaten wat het aantal gewerkte uren betreft in beide scenario's terug naar respectievelijk 75 en 25 procent vergeleken met het Lissabonscenario (tabel 1).

Om de productiviteit van de economie (EU, 2001/02; EU, 2004a) te verhogen investeert het model zoals het ontwikkeld is door het ideale scenario niet alleen in kennis en vaardigheden van de beroepsbevolking maar ook in onderzoek en ontwikkeling om tot de beste technologieën en technieken te komen. Door het grote verschil in productiviteit vooraf aan de toepassing van de nieuwste technologieën en technieken blijven er ook na de invoering van nieuwe technieken verschillen in productiviteit bestaan. Door benchmarking kan nu het hoogste rendement gehaald worden uit de invoering van de beste technologieën en technieken. In het ideale scenario wordt hierbij door weegfactoren, gebaseerd op kennis en vaardigheden van de werkende bevolking en op het aantal beschikbare wetenschappelijke onderzoekers in de private en de publieke sector, de maximale mogelijke productiviteit bepaald. In het reële scenario is er geen kapitaal aanwezig voor investeringen in additionele economische groei. Dat houdt in dat kennis en vaardigheden van de beroepsbevolking niet verhoogd kunnen worden en dat er geen benchmarking wordt toegepast. De investeringen in onderzoek en ontwikkeling stijgen nauwelijks. Ze nemen toe met hetzelfde bedrag als in de afgelopen twintig jaar en dat betekende voor Nederland een stijging van 1,79 tot 1,89 procent van het bruto nationaal product in twintig jaar (OECD, 2004). Het grootste deel van de Nederlandse toename in de totale factor productiviteit is dan ook te danken aan zijn handelspartners, aan technologieën die samengaan met de invoer van producten en kapitaalgoederen (Bayoumi et al., 1999). Nederland valt wat productiviteit betreft in beide scenario's terug naar respectievelijk zeventig en nul procent vergeleken met het Lissabonscenario (tabel 1).

Conclusies

De economische prestaties in het ideale en het reële scenario zijn vergeleken met zowel die in het Lissabonscenario als met de actuele prestatie in de periode 1994 tot 2004. De vergelijking is gebaseerd op de economische groei ten gevolge van achtereenvolgens: de toename in kennis en vaardigheden van de beroepsbevolking; de technologische vooruitgang; de groei van de werkgelegenheid; meer gewerkte uren en een grotere productiviteit. De economische prestaties in het ideale scenario zijn aanzienlijk beter dan de actuele prestaties in de periode 1994 tot 2004, maar duidelijk slechter dan die in het Lissabonscenario. De economische prestaties in het reële scenario zijn duidelijk slechter dan die

in het Lissabonscenario (tabel 1), en ook duidelijk slechter dan de actuele prestatie in de periode 1994 tot 2004. De bedoeling van de Lissabonstrategie is niet alleen een hogere economische groei maar ook een grotere duurzaamheid van deze groei. De bedoelingen van de EU-6 zijn goed maar worden niet altijd gevolgd door adequate acties in alle lidstaten. Het is nog te weinig een gemeenschappelijke markt en vooral nog geen gemeenschappelijke economie (European Council, 2000; EU, 2004c).

LITERATUUR

- Bassanini, A. en S. Scarpetta (2001) *The driving forces of economic growth. Panel Data evidence for the OECD Countries*. OECD Economic Studies, nr. 33.
- Bayoumi, T., D.T. Coe en E. Helpman (1999) *R&D spillovers and global growth*. *Journal of International Economics*, 47(2), 399–428.
- CBS (2006) *Bevolking naar herkomstgroepering en generatie*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Coe, D.T. en F. Helpman (1995) *International R&D spillovers*. *European Economic Review*, 39(5), 859–887.
- European Council (2000) *Lisbon European Council. Presidency conclusions*, 3–24 maart 2000, Brussel: European Council.
- EUROSTAT (2002/05) *Key Data on Education in Europe*. Luxemburg: Eurostat.
- EU (2001/02) *Economic Portrait of EU*. Brussel/Luxemburg: Europese Commissie, Eurostat.
- EU (2004a) *European Economy. The EU Economy, 2004 Review. Statistical data*. Brussel: Europese Commissie.
- EU (2004b) *Labor markets in the EU: An economic analysis of recent performance and prospects*. In: *European Economy. The EU Economy, 2004 Review*, 165–220. Brussel: Europese Commissie.
- EU (2004c) *The Lisbon Strategy and the EU's structural productivity problem*. In: *European Economy. The EU Economy, 2004 Review*, 155–188. Brussel: Europese Commissie.
- Gordon, R.J. (1995) *Is there a trade-off between unemployment and productivity growth?*. CEPR discussiepaper 1159.
- Grip, A. de (2006) *Evaluating human capital obsolescence*. Maastricht: Universiteit Maastricht.
- IMF (2003) *Unemployment and labor market institution. Why reforms pay off*. Washington: IMF.
- OECD (2004) *Science, technology and industry outlook en labor force statistics, 1983–2003*. Parijs: OECD.
- OECD (2005) *Employment outlook*. Parijs: OECD.
- Romer, P.M. (1990) *Endogenous technical change*. *Journal of political economy*, 98(5), 71–102.

